

Niels Chr. Brøgger:

DAGBLADETS

kronikk 10. januar 1953

A-paktens forutsetninger

Det kan ikke skjules at det fins en voksende motstand mot A-pakten og de forpliktelser den medfører i vårt land, og da kanhende særlig i intellektuelle kretser. Pakten er, kort uttrykt, i ferd med å bli upopulær. De svære rustningsutgifter, den forlengede vernepliktstiden, den økende anglo-amerikanske innflytelse i selve vår samfunnsøkonomi gjør dette både forståelig og forklarlig.

Dessuten har folk flest en kort hukommelse. De glemmer at Sovjet-Samveldet har ett seg kraftig inn i Europa etter krigen, med innlemmelse av de øst-européiske stater med Polen i spissen som lydriker. De glemmer den tsjekkosllovakiske tragedie og den kommunistiske maktovertagelse her, som var det utløsende moment for Norges aktive deltagelse i A-pakten. De glemmer at Sovjet-Samveldet har vunnet umåtelig både når det gjelder landområder og innflytelse etter 1945, og at hele den européiske maktbalanse er skjebnesvangert forrykket. De glemmer at selve diktaturets vesen er ekspansivt, noe Stalin og Hitler har gitt de beste bevis på i vårt århundre. De glemmer at det sannsynligvis skyldes A-pakten at vi fremdeles har lov til å hevde vår liberale arv og våre demokratiske tradisjoner.

Om vi ikke hadde opplevd den tyske okkupasjon og det nazistiske diktatur i vårt land, ville vi neppe ha vågd et så dristig skritt som å slutte oss til den defensive, men sterkt forpliktende A-pakt. Men den femårige, uhyggelige

mørketiden var et verre sjokk for oss enn de fleste ennå er fullt ut i stand til å realisere.

Det er ikke uten grunn at Skandinavia lenge ble regnet som Europas rolige hjørne. Her har ikke fiendtlige hærer veltet fram og tilbake gjennom århundrer som i Polen og Nord-Frankrike. Fra år 2000 før Kristus og fram til 9. april 1940 har Norge aldri vært invadert av en ikke-nordisk nasjon, vi må altså likefrem fire tusen år tilbake, til det ridende stridsøksfolks komme fra Asia i yngre steinalder, for å finne en parallell til den tyske invasjon.

Det forteller litt om kulturtradisjonene her i nord, og det forteller også om en av grunnene til at vi i våken erkjennelse av den moderne politiske virkelighet vil gardere oss mot truselen om en ny fiendtlig okkupasjon av vårt land, også denne gang fra øst.

Når motstanden mot A-pakten i dag er større enn før, er det ikke fordi kommunistenes antall er vokst, men fordi tilhengerne av det såkalte «tredje standpunkt» er blitt stadig flere. Deres standpunkt er bestikkende, fordi det ser så enkelt og fredelig og vakkert ut. Det går i forkortning ut på at nordmennene burde holde seg i ro, snille og nøytrale, ikke ta noen risikable standpunkter, men holde seg så stille som mulig i midten mellom de to rasende, brennende horder i øst og i vest, bare stikke inn et beskjedent, dependende ord engang imellom, som imidlertid ingen ville ta hensyn til.

Standpunktet hviler på en illusjon, nemlig at det går an å være nøytral i verden i dag. Det er politisk, kultur-geografisk, økonomisk og ideologisk umulig. Man kan i høyeste grad beklage dette, men unnlater man å se sannheten i øynene, er man en eskapist som driver strutsepolitikk.

De nye opplysninger kort før jul om at også England våren 1940 tenkte på å invadere Norge, dels for å komme finnene til hjelp, dels for å stoppe malmtransporten fra Narvik, er i denne forbindelse verdifulle. De viser hvordan en uvillig nonkombattant likevel blir trukket med i et storoppgjør av begge parter, og at han når krigen er en kjensgjerning bare lider enda bitrere på grunn av sin uforberedthet.

De viser noe annet og like viktig: at vi her oppe i nord, i Europas fredelige hjørne, lenger enn noen annen del av Europa og verden svevet i den utviklingsoptimistiske illusjon fra det nittende århundre, at krig var noe som var i ferd med å bli umulig blant kulturmennsker, og at fred, ro og framgang var det normale. Som den moderne engelske historiker Herbert Butterfield har påvist, fins det tider med ro og fredelige fremskritt da menneskene ikke kommer på kant med universet og seg selv, men det er disse epoker som er unntagelsene. Oldtidens grekere og alle våre forfedre helt opp til 1600-tallet, til «fornufts»-tiden og «opplysnings»-tiden, var i filosofi og livssyn så tydelig klar over menneskenes usikre og chansenfylte tilværelse i et farerikt univers.

Disse ting er en del av mennesketens fundamentale erfaring, men de har for en stor del vært skjult for de siste generasjoner, fordi den moderne naturvitenskap og den moderne samfunnsorganisasjon i så sterk grad har satt oss i stand til å bygge et kraftig forsvarsverk mot brann, epidemier, individuell vold og individuelle

overgrep. En tid gikk alt så bra at man virkelig snakket om å gjøre verden trygg for demokratiet, og selv så sent som i Atlantic Charter kunne man i fullt alvor (?) underskrive på at man ville gi verden frihet fra frykt. Skal man se nøkternt på saken, betyr alle våre moderne tryggingssystemer mot fare og frykt i høyden at vi kan få færre kriger i fremtiden, men at de vil bli så omfattende at dette ikke betyr noen «fordel», — som Butterfield sier: bulken i gummiballen vil komme ut et annet sted.

Nå tyder imidlertid krigen i Korea, krigen i Indo-Kina, unntagelsestilstanden i Tunis og truselen om borgerkrig i Sør-Afrika ikke på at krigen blir færre, — siden 1914 har det faktisk stadig foregått krigerske oppgjør et eller annet sted på kloden. Tvert om er det all grunn til å spørre seg selv om ikke krigen vil komme hyppigere enn før, i tillegg til at de blir mer omfattende. La meg sitere Butterfield igjen: «Enten vi unngår syndfloden eller ikke, står vi ansikt til ansikt med truselen om den i en grad som ikke kan sammenlignes med noe tidligere. Historien har fått igjen sin farefylte, katastrofeartede karakter.»

I en slik ulvetid er det bare krytallklar illusjon, for ikke å si den rene dårskap, å tro at vi kan holde oss utenfor, nøytrale, og likevel bevare vår selvstendighet. Vi har valgt mellom en fremtidig, noenlunde nær forestående sovjet-russisk okkupasjon, hvorefter den norske befolkning vil bli deportert til de indre deler av det veldige Sovjet-riket, slik som befolkningen i de baltiske randstater er blitt det, mens vår lange kyst ellers vil bli befolket med pålitelige sovjet-troende. Eller en stadig sterkere og mer intim allianse med vest-statene, som hyller — i hvert fall stort sett

til 5,8 millioner, og kun viste en realitet om 3 dr.

— Og så er ikke Helgøya lenger isolert og henvist til en ferjeforbindelse som ikke alltid er å stole på. Og så skal det endelig bli lettere for åndssvakehjemmet på Tofte Gave å få den nødvendige betjening. Det har vært noe av et problem hittil.

av hjemmet.

Det er neppe tvil om at den isolerte beliggenheten har spilt en vesentlig rolle når det gjelder vanskelighetene hittil med å skaffe nødvendig betjening til stedet, det er naturlig at unge mennesker vil i land en gang imellom, og ferjeforbindelsen er ofte så som

iske granskings.

Riksarkivet er for helle riket det samme som kontorarkivet er for det enskildte kontoret eller firmaarkivet for firmaet. Men først og fremst er det, som alle veit eller bør vita, ei hovudkjel-

halvt i arkiv og i ett nok det.

For 87 år sidan, i 1866, flytte Riksarkivet frå Akershus til nye lokale i stortingsbygningen og fekk der magasinplass til ikring 11 000 hyllemeter arkivsaker.

ikkje løyvde pengar til meir.

Til 1914 var òg dei eldre lokale embetsarkiva frå ein stor lut av landet samla i Riksarkivet. Etter flyttinga i 1914 laut lokalarkiva førebels verta verande att i stortingsbygningen av di ein ikkje hadde annan plass til dei, men er seinare flytte ut derifrå og har vorti til 3 statsarkiv, statsarkiva i Oslo, Hamar og Kristiansand. Av desse statsarkiva har berre det i Kristiansand eigen bygning med magasinplass til ikring 2000 hyllemeter. Statsarkiva i Oslo og Hamar har til saman i leigde lokale magasinplass til ikring 4500 hyllemeter.

Dei arkiva som i stortingsbygningen hadde magasinplass til ikring 11 000 hyllemeter arkivsaker, har såleis no ihoplagt i eigne bygningar magasinplass til ikring 8000 hyllemeter, det vil seia ikring 3000 hyllemeter mindre enn for 87 år sidan, og i eigne og leigde lokale til saman magasinplass til ikring 12 500 hyllemeter, d. e. berre 1500 hyllemeter meir enn i eigne lokale for 87 år sidan.

Serleg i den siste helvta av desse 87 åra har det ved kontora i sentraladministrasjonen hopa seg opp større og større mengder av arkivsaker som kontora ikkje kan verta av med av di Riksarkivet ikkje har rom til dei. Det nye magasinet på 6000 hyllemeter som Riksarkivet fekk i 1914, vart fullt så i seia med ein gong. Ikring 1921 vart arkiva ved dei ymse kontora i sentraladministrasjonen oppmølte. Det synte seg at desse arkiva, når det var gjort frå drag for slikt som kunne kasse rast, fylte ikring 19 000 hyllemeter reolplass. Ein kan rekn-

— de samme politiske og humanistiske idealer som oss selv. Denne allianse har funnet sitt konkrete uttrykk i den gjensidige forsvarspakt som kalles A-pakten. Og A-pakten betyr ikke bare militarisering, men en viss grad av sikkerhet i en kaotisk og farefylt verden.

Man har innvendt at «Mainbrace»-øvelsen viste at vi ikke ville kunne få rask og effektiv hjelp ved en eventuell sovjet-russisk invasjon. Hjelpen ville komme for sent, og vi ville bli ødelagt og okkupert tross vår motstand. Synspunktet er for snevert, for det avgjørende er den kjensgjerning at Sovjet-Samveldet eventuelt ville åpne en ny verdenskrig ved å gå til åtak på Norge, — og om det er få mennesker gitt å si hvordan en krig begynner, så er det ingen gitt å si hvordan en fremtidig verdenskrig vil slutte. Så mange vanskeligheter Samveldet har hatt og har i de land det allerede har okkupert på «fredelig» vis, er det ikke rimelig å tro at en krigersk okkupasjon av Norge ville bli en relativt lett og smertefri affære for sovjet-russerne. Å tro at vi i noe tilfelle vil kunne unngå ødeleggelser, er en ønskedrøm. I ethvert verdensoppgjør vil vi uunngåelig bli trukket inn, med eller mot vår vilje, og da er ødeleggelser like uunngåelige.

Dette er bittert, grusomt, forferdelig, men det er ingen grunn til ikke å se sannheten i øynene. Vi lever i en voldsom overgangstid med stor spennkraft i seg, en ulvetid

og katastrofetid, og de gamle dager — de gode gamle dager — fra tiden før 1914, vil aldri noen sinne komme tilbake. Europeernes selvtillfredse og utviklingsoptimistiske døs i det nittende århundret skyldtes i virkeligheten deres hensynsløse kapitalistiske utbytning av koloniene, av primitive og fargede folkeslag. Denne periode av fred var egentlig illusjonær, den hvilte på et grunnlag av blod, svette og tårer hos undertrykte raser, og den fred det her er tale om, eksisterte bare for europeeren, — ikke for asiaten og afrikaneren, og ikke for amerikaneren, som gjennomlevde en av historiens blodigste og mest ødeleggende borgerkriger for å skaffe en undertrykt rase et minimum av rett.

Det synes som om tilhengerne av det tredje standpunkt fremdeles svever i den fredelige europeiske lokalillusjon, at alt blir såre godt bare vi selv holder oss utenfor, og lar andre slå hverandre i hjel, i Korea, i Indo-Kina, i Tunis og i Sør-Afrika. Vi trenger ikke å blande oss inn her, akkurat som det er best for oss å lukke øynene når kommunistene henger hverandre i Praha, og oppretter nye store slaveleirer i Øst-Europa.

Vi har fred her oppe i nord, og det vil vi fortsette med å ha, for europeeren, og da særlig nordmannen, er egentlig det mest fullkomne vesen på jorden, og han har historisk krav på å bli holdt utenfor krigerske oppgjør. Det er restene av det nittende århundrets utviklingsreligion som spø-

ker i denne tankegang, den arvede vanetenking fra Comte, Darwin og Spencer, som var sin tids kirkefedre.

Men den er dessverre ikke gyldig lenger, — sammen med frihandelen, det uinnskrenkede demokrati og den stadig økende velstand og den størst mulige lykke for de fleste mulige, er den for lengst begravd på de menneskelige illusjoners store kirkegård. I dag har Norge et ansvar på like linje med de andre, relativt frie nasjoner i verden, og dette ansvar hevder vi best gjennom en tilslutning til A-pakten, selv om det eventuelt er med bitterhet og skuffelse at vi må hilse så tvilsomme fremtidige allierte velkommen som Tito-Jugoslavia og Franco-Spania. Men i storpolitikk er hendene alltid skitne, vi kan dessverre ikke holde hendene rene, det er umulig. Det gjelder å sørge for at vi blir minst mulig tilsølt, og at skitten ikke trenger inn på sjelen.

Var vi åpne nok til å erkjenne dette for ungdommen og for oss selv, istedenfor å fore pressen med runde og oljete fraser om De forente nasjoner og En Verden, så ville etter min oppfatning meget være vunnet. Naken og ærlig erkjennelse av vår stilling innad som utad kan umulig skade, tvert om har den en stor verdi. Kan tilhengerne av det tredje standpunkt gi sine bidrag til denne erkjennelse, må de i høy grad være velkomne i våre aviser. Men i den utstrekning deres diskusjonsbidrag utelukkende hviler på illusorisk ønsketenking, er den neppe av den folkeopplysende betydning som de later til å tro.